

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.22

<https://doi.org/10.66416/2522-1620.12.2025.5-16>

ЧЕРНЯВСЬКА Ю. Б.

ГАМАН Г. В.

СЕРВАТИНСЬКА І. М.

Система оподаткування ФОП і ТОВ в Україні: порівняльний аналіз та критерії вибору

Актуальність теми дослідження. В умовах воєнного стану, масового закриття ФОП, регіонального дисбалансу та євроінтеграційного вектору постало нагальне питання у виборі прийнятних форм підприємницької діяльності (ФОП/ТОВ) і системи оподаткування для формування конкурентних ринкових переваг, легалізації бізнесу та економічної стійкості малого/середнього сектору економіки.

Мета статті дослідити принципові відмінності фінансового обліку ФОП та ТОВ як детермінанти ефективності ринкових відносин, проаналізувати спрощену (загальну) систему оподаткування та розробити рекомендації для стратегічного вибору форм діяльності з урахуванням трендів 2025–2026 рр.

Методи дослідження: використано порівняльний аналіз, статистичний метод, табличний, нормативно-правовий та системний підхід для оцінки впливу на масштабування, бронювання, релокацію.

Результати дослідження. Доведено, що фінансовий облік ФОП спрощений ідеальний для мікробізнесу, тоді як ТОВ вимагає повного обліку за П(С)БО, ускладнюючи операції, але обмежуючи ризики статутного капіталу та забезпечуючи масштабування. Встановлено тренди: закриття 59,4 тис. ФОП у січні 2025 р., тиск на легалізацію (ФОП реорганізується у ТОВ для бронювання), лояльність податків України у порівнянні з Європою. Рекомендовано ФОП для старту/фрілансу, ТОВ – для тендерів/інвестицій з прогнозом на 3–5 років, враховуючи євроінтеграцію.

Галузь застосування результатів. Результати можуть бути використані підприємцями, консультантами, державними регуляторами у формуванні політики підтримки малого/середнього бізнесу у напрямку оптимізації оподаткування, переходу ФОП у ТОВ та гармонізацією з веденням обліку в ЄС.

Висновки. Визначено стратегічний вибір між ФОП і ТОВ з урахуванням системи фінансового та податкового обліку для досягнення конкурентоспроможності бізнесу в ринкових умовах, де ФОП оптимальний для мікробізнесу, а ТОВ – для масштабування та інвестування попри бюрократію. Результати підкреслюють потребу прогнозу на 3–5 років з орієнтацією на легалізацію, воєнні релії та євроінтеграцію для стійкого розвитку малого і середнього бізнесу.

Ключові слова: ФОП, ТОВ, бізнес-міграція, правовий статус, фінансовий облік, оподаткування.

Taxation system for individual entrepreneurs and limited liability companies in Ukraine: comparative analysis and selection criteria

Relevance of the research topic. In the conditions of martial law, mass closure of individual entrepreneurs, regional imbalance and European integration vector, an urgent issue has arisen in choosing acceptable forms of entrepreneurial activity and a taxation system for the formation of competitive market advantages, legalization of business and economic sustainability of the small/medium sector of the economy.

The purpose of the article is to investigate the fundamental differences in financial accounting for individual entrepreneurs and limited liability companies as determinants of the efficiency of market relations, to analyze the simplified (general) taxation system and to develop recommendations for the strategic choice of forms of activity taking into account the trends of 2025–2026.

Research methods: comparative analysis, statistical method, tabular, regulatory and systems approach were used to assess the impact on scaling, booking, and relocation.

Research results. It is proven that simplified financial accounting of individual entrepreneurs is ideal for microbusiness, while a limited liability company requires full accounting according to accounting regulations (standards), complicating operations, but limiting the risks of authorized capital and ensuring scalability. Individual entrepreneurs are recommended for start-ups/freelance, a limited liability company is recommended for tenders/investments with a forecast for 3–5 years, taking into account European integration.

Conclusions. A strategic choice between individual entrepreneurs and a limited liability company has been determined, taking into account the financial and tax accounting system to achieve business competitiveness in market conditions, where an individual entrepreneur is optimal for microbusiness, and an LLC is optimal for scaling and investing despite bureaucracy. The results emphasize the need for a 3–5-year forecast with an orientation towards legalization, military realities and European integration for the sustainable development of small and medium-sized businesses.

Keywords: individual entrepreneur, limited liability company, business migration, legal status, financial accounting, taxation.

Постановка проблеми. Більшість підприємців обирають між ФОП і ТОВ, орієнтуючись на податки, репутацію та складність реєстрації. Але є одна критична відмінність, яка проявляється вже після старту бізнесу і кардинально змінює щоденну роботу. Саме через неї багато власників ТОВ шкодують про свій вибір. Розберемося у принциповій різниці між фінансовим обліком ФОП і ТОВ, проаналізуємо проблеми малого/середнього бізнесу в регіональному розрізі, а також адаптацію вітчизняного обліку до облікових практик ЄС.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні праці акцентують увагу на відмінності відповідальності та обліку ФОП/ТОВ [1,2], але бракує комплексного аналізу фінансового обліку як бар'єру для малого та середнього бізнесу. Європейські директиви та звіти Єврокомісії (2025) підкреслюють гармо-

нізацію ПДВ, проте українські публікації недостатньо інтегрують ці норми з локальними трендами легалізації у переході ФОП на ТОВ з метою бронювання.

Мета статті дослідити принципові відмінності фінансового обліку ФОП та ТОВ як детермінанти ефективності ринкових відносин, проаналізувати спрощену (загальну) систему оподаткування та розробити рекомендації для стратегічного вибору форм діяльності з урахуванням трендів 2025–2026рр.

Виклад основного матеріалу. Перша очевидна різниця між ФОП і ТОВ – це правовий статус. ФОП – це просто людина особисто. Фізична особа-підприємець діє без створення юридичної особи на підставі статті 50 Цивільного кодексу [3]. По суті, це громадянин з правом самостійно займатися підприємництвом.

Основний ризик згідно зі статтею 52 ЦКУ, ФОП відповідає за своїми зобов'язаннями всім особистим майном, крім того, на яке не може бути звернено стягнення (єдине житло, особисті речі першої необхідності).

ТОВ — це вже окрема юридична особа. Товариство з обмеженою відповідальністю створюється як самостійний суб'єкт права (статті 80, 87 ЦКУ) на підставі Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4].

Учасники товариства не несуть відповідальності за його борги особистим майном. Ризик обмежений розміром внесків до статутного капіталу (стаття 96 ЦКУ).

Головна відмінність — це фінансовий облік і в цьому заключається найбільша проблема для самостійного ведення бізнесу про який часто забувають на етапі вибору форми підприємницької діяльності.

Ведення обліку ФОПа максимально спрощений: купив товар або надав послугу, отримав гроші на рахунок, заплатив податок з отриманих коштів.

Облік ФОПа здійснюється лише в таких межах: фіксує лише дохід у книзі обліку (електронно або паперово), якщо платник ПДВ — додатково відображає витрати, не складає баланс, не подає фінансову звітність, обмежується декларацією платника єдиного податку, не має облікової політики, не зобов'язаний дотримуватись касової дисципліни, у більшості випадків може працювати без РРО/ПРРО.

А ось ТОВ працює вже з повноцінним бухгалтерським обліком. Навіть якщо компанія на спрощеній системі (єдиний податок), вона зобов'язана вести повний бухгалтерський облік.

Що це означає на практиці:

1. Фінансовий облік товарів і послуг: кожен товар треба поставити на прихід (оприбуткувати); при продажі — відобразити розхід; навіть якщо гроші ще не надійшли, дохід може бути визнаний за документами; треба вести складський облік, контролювати залишки.

2. Обов'язкова фінансова звітність: Баланс підприємства (форма №1); Звіт про фінансові результати (форма №2); інші форми звітності залежно від розміру компанії; складається щоквартально та щороку.

3. Облікова політика: Наказ про облікову політику (обов'язковий документ); робочий план рахунків; методи оцінки активів та визнання доходів; правила документообігу

4. Касова дисципліна: Ведення касової книги; дотримання ліміту готівки в касі; прибуткові та видаткові касові ордери; обов'язкове РРО/ПРРО при готівкових і карткових розрахунках.

5. Інвентаризація обов'язкова згідно зі статтею 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», а також складання описів та актів інвентаризації, фіксація результатів у фінансовій звітності [5].

ТОВ навіть на єдиному податку веде облік практично так само, як підприємства на загальній системі, хоча сплачує спрощений податок. ФОП може працювати без бухгалтера. Більшість ФОП на спрощеній системі самостійно ведуть облік або звертаються до бухгалтера лише для подання квартальної декларації (послуга коштує 500–1500 грн на квартал). Для ТОВ потрібен фахівець. ТОВ практично неможливо вести без професійного бухгалтера. Причому часто потрібно два фахівці:

Бухгалтер з податкового обліку — працює з деклараціями, податками, звітністю до ДПС України. Фінансист (бухгалтер з фінансового обліку) який веде баланс, складає фінзвітність, контролює активи та зобов'язання.

Розглянемо інші критичні відмінності ФОП і ТОВ.
Продаж бізнесу.

ФОП неможливо продати. Статус підприємця прив'язаний до конкретної фізичної особи. Можна продати лише окремі активи (обладнання, товар), але не сам бізнес.

ТОВ — це актив, який можна продати. Засновники володіють частками у статутному капіталі, які можна продавати, дарувати, передавати у спадщину. Бізнес зберігає структуру, контракти, репутацію при зміні власників.

Спадкування.

ФОП припиняється зі смертю підприємця. Статус не передається спадкоємцям. Борги переходять у межах отриманої спадщини. Договори втрачають чинність. ТОВ продовжує існувати. Частина померлого учасника переходить спадкоємцям. Компанія зберігає юридичну правосуб'єктність, активи, контракти. Бізнес працює далі.

Репутація та ім'я

Участь у тендерах (державних закупівлях). ФОП може брати участь у державних закупівлях, але з особистими обмеженнями під заборону потрапляють наступні характеристики: судимість ФОП за корупційні злочини, податковий борг (крім офіційної розстрочки), процедура бан-

крутства, персональні санкції, конфлікт інтересів (родинні зв'язки з замовником).

ТОВ більш гнучке у ієрархічній системі: якщо у директора проблеми — можна змінити директора. Якщо у власника борг як фізособи — це не впливає на участь товариства. ТОВ сприймається як більш надійний партнер.

Рекомендації по обранню ФОП як форми підприємницької діяльності мають відповідати наступним критеріям: невеликі обсяги діяльності; робота з фізичними особами або дрібними клієнтами; сфера послуг, фріланс, ІТ, консалтинг; немає планів масштабування; мінімум бюрократії; готові відповідати особистим майном; можете вести облік самостійно або з мінімальною допомогою.

Головна перевага: простота та економія, не потрібен штатний бухгалтер, фінансова звітність, складний документообіг.

Рекомендації по обранню ТОВ як форми підприємницької діяльності мають відповідати наступним критеріям: робота з великими корпоративними клієнтами; участь у державних тендерах та закупівлях; співпраця з іноземними контрагентами; плани залучення інвестицій; бажання обмежити особисту відповідальність; планується продаж бізнесу в майбутньому; потрібна солідна репутація та серйозний імідж; є бюджет на професійного бухгалтера

Головна перевага: захист особистих активів, можливість масштабування, продажу та спадкування бізнесу.

Головний недолік: складний фінансовий облік, обов'язкова звітність, потреба у кваліфікованому бухгалтері.

Вибір між ФОП і ТОВ — це не тільки про податки. Це про щоденну операційну роботу, яка в ТОВ у рази складніша через обов'язковий фінансовий облік.

Якщо невеликий бізнес і власник працює один і не планує масштабування — ФОП буде оптимальним. Економія на бухгалтері, уникнення зайвої бюрократії, самостійний контроль фінансів.

Якщо ж ми розглядаємо бізнес як довгострокову інвестицію, плануємо залучати партнерів, виходити на великих клієнтів або брати участь у тендерах — потрібно створювати ТОВ. Це дорожче та складніше, але захищає особисті активи та відкриває набагато більше можливостей.

Ми не повинні орієнтуватися лише на сьогоднішню вигоду. Спрогнозувати, де ми хочемо бути через 3–5 років. Перехід з ФОП на ТОВ — це фак-

тично закриття старого та відкриття нового бізнесу з нуля. Краще одразу обрати правильну форму.

Але ефективне функціонування бізнесу залежить не лише від правильно обраної форми підприємницької діяльності, а й від правильно обраної системи оподаткування. Від цього рішення залежить не лише розмір податкових платежів, але й можливості масштабування, отримання бронювання для працівників та доступ до державних пільг. У 2025–2026 роках підприємці можуть обирати між чотирма основними варіантами: спрощеною системою з її чотирма групами, загальною системою, а також спеціальними режимами Дія.Сіті для ІТ-бізнесу та Дефенс.Сіті для оборонної сфери.

Спрощена система оподаткування: від малого бізнесу до середніх підприємств

Перша група — для найменших підприємців. Перша група спрощеної системи створена для мікробізнесу з річним оборотом до 137 мінімальних зарплат. Це ідеальний варіант для підприємців, які працюють самостійно та надають побутові послуги: перукарські, ремонт одягу та взуття, пошиття одягу, торгівля на ринку. Такому бізнесу треба один раз в рік здавати звіт, щомісяця платити єдиний податок та військовий збір та пенсійний внесок, можна працювати без касового апарату і без терміналу на приймання картою.

Ключові особливості першої групи:

- доступна виключно для ФОП (юридичні особи не можуть обрати цю групу)
- звітність подається раз на рік
- щомісячні платежі: єдиний податок, військовий збір, ЄСВ
- можна працювати без касового апарату та POS-терміналу
- контрагенти: тільки інші платники єдиного податку або громадяни
- облік ведеться через просту книгу обліку доходів у вільній формі шляхом помісячного запису доходів (ст 296 Податкового кодексу України)
- активація з 1 числа місяця після реєстрації.

Важливо розуміти: навіть якщо оборот компанії вписується в ліміти першої групи, але вид діяльності не входить до дозволеного переліку — доведеться обирати іншу групу.

ФОП на першій групі має обмежені види діяльності: послуги перукаря, ремонт та пошиття одягу, ремонт взуття, торгівля на ринку, ремонт і виготовлення меблів, ремонт електричних приладів, СТО для авто та мото-техніки, ремонт годинни-

ків, велосипедів, музичних інструментів, ремонт та виготовлення ювелірних виробів, оренда побутових товарів, послуги фотографа, послуги прибирання та прання, салони краси, ритуальні послуги.

Друга група — розширені можливості для малого бізнесу. Друга група відкриває двері для повноцінного бізнесу з можливістю найму до 10 працівників (при цьому восьма особа обов'язково має бути з інвалідністю). Це універсальний варіант для роздрібної торгівлі, виробництва, ресторанного бізнесу та фрілансерів.

Переваги та обмеження другої групи:

- доступна тільки для ФОП,
- майже всі види діяльності дозволені (крім ювелірного бізнесу, оцінки нерухомості, послуг інтернет-провайдерів, продажу антикваріату, організації концертів);
- послуги — тільки громадянам або платникам єдиного податку;
- товари можна продавати будь-кому, включаючи експорт;
- обов'язковий касовий апарат для розрахункових операцій;
- термінал для оплати картками при роздрібній торгівлі;
- облік товарних запасів для техніки та ліків;
- активація з 1 числа наступного місяця;
- основою обліку на 2 групі є проста Книга обліку доходів, де за підсумками кожного місяця записується свій дохід;

ФОП на 2 групі підходить для будь-якого бізнесу з продажу товарів як оптом так і в роздріб, як онлайн, так і офлайн. 2 групу обирають для виробництв і ресторанного бізнесу, фрілансери, які надають послуги іншим ФОПам чи громадянам.

Слід зазначити, що фрілансер, який має іноземних клієнтів вже мусить обрати 3 групу. На третій групі можна зареєструвати як ТОВ, так і ФОП. Крім того, на спрощеній системі оподаткування можна бути як платником ПДВ так і не платником ПДВ.

Третя група — універсальне рішення без обмежень та найпопулярніший вибір серед українських підприємців. Це єдина група, доступна як для ФОП, так і для ТОВ, з можливістю роботи з будь-якими контрагентами в Україні та за кордоном, а також наданням послуг як приватним особам, так і бізнесу, продаж товарів як оптом, так і в роздріб.

Особливості оподаткування на третій групі:

- без ПДВ: 5% єдиний податок + 1% військовий збір від обороту;

- з ПДВ: 3% єдиний податок + 1% військовий збір від обороту;

- ФОП може виводити кошти без додаткових податків;

- ТОВ при виплаті дивідендів додатково сплачує 9% ПДФО + 5% військовий збір;

- звітність для ФОП: щоквартально по доходах;

- звітність для ТОВ: щоквартально по доходах + річний фінансовий звіт;

- активація одразу з дня реєстрації.

Принципова різниця між ФОП та ТОВ на третій групі полягає в складності обліку: ФОП веде просту книгу доходів, тоді як ТОВ зобов'язане вести повноцінний фінансовий облік за правилами П(С)БО.

Принциповою різницею у 3 групі для ФОП і для юридичної особи є те, що з ФОП можна зняти гроші зразу без додаткових податків, в от якщо це юридична особа на 3 групі треба виплатити собі дивіденди (і з цього платимо 9% податку на дохід і 5% воєнного збору додатково). Також коли ми порівнюємо ФОП та юридичну особу на 3 групі специфіка є в тому, що юридична особа веде так званий фінансовий облік, тобто має баланс. А от ФОП на 3 групі не ведуть фінансовий облік, він просто здає звіт «Про доходи» кожен квартал. Юридична особа теж здає чотири рази в рік звітність «Про доходи», а також подає фінансовий звіт про свій баланс (тобто про свої зобов'язання, активи та доходи). Основою обліку на третій групі завжди буде проста Книга обліку доходів яку вести просто. А от ТОВ на 3 групі вже веде правила обліку згідно П(С)БО, які є складнішими.

Третю групу дають із дня реєстрації і не потрібно чекати першого числа наступного місяця, як при першій чи другій групі спрощеного оподаткування.

Четверта група — спеціальний режим для аграріїв. Може бути обрана як ФОПом, так і ТОВ. Тут немає ліміту обороту, але потрібно працювати виключно у сфері сільського господарства.

Податок розраховується не від обороту, а від площі земельних ділянок. Чим більше землі, тим більший податок.

Єдиний податок сплачується у відсотку від нормативної грошової оцінки землі:

- 0,95% — рілля, сіножаті, пасовища;
- 0,57% — багаторічні насадження;
- 0,57% — рілля, сіножаті, пасовища в гірських зонах;
- 0,19% — багаторічні насадження в гірських зонах;
- 2,43% — землі водного фонду;
- 6,33% — землі закритого ґрунту.

Додатково щомісяця сплачується 800 грн. військовий збір.

У випадку досягнення обороту понад 1 млн. грн. потрібно стати платником ПДВ. У попередніх групах спрощеного оподаткування це не вимагалось.

Специфіка четвертої групи: немає ліміту обороту; обов'язкова реєстрація платником ПДВ при обороті понад 1 млн грн; річна звітність по доходах як ФОП, так і ТОВ; ТОВ додатково веде баланс по правилах П(С)БО та подає фінансову звітність раз у рік; активація тільки з нового року; потрібне підтвердження сільськогосподарської діяльності за попередній рік.

Особливості у ФОП та юрособи на 4 групі

Загальна система оподаткування: для великого бізнесу

Загальна система — це базовий режим оподаткування, який автоматично застосовується до всіх новостворених суб'єктів господарювання, якщо вони не обрали спрощену систему.

Податкове навантаження на загальній системі:

Для ФОП: 18% податок на доходи фізичних осіб, 5% військовий збір, 20% ПДВ (при обороті понад 1 млн грн), прямих вивід коштів без додаткових податків

Для ТОВ: 18% податок на прибуток підприємств, 20% ПДВ (при обороті понад 1 млн грн), при виплаті дивідендів, тобто виведення грошей в готівку: додатково 5% ПДФО + 5% військовий збір

Загальна система вимагає ведення повноцінного бухгалтерського обліку за правилами П(С)БО, що часто потребує залучення кваліфікованого бухгалтера або передачі бухгалтерії на аутсорс. Звітність для ФОП і ТОВ однакова один раз на рік, але ТОВ подає додатково ще фінансову звітність.

Що у ФОП, що у ТОВ завжди мають бути додаткові звіти якщо є додаткові опції в роботі (наприклад, працюєте з ПДВ, буде звітність по ПДВ щомісяця, працюєте з акцизними товарами, буде звітність по акцизу щомісяця, маєте працівників, буде додаткова звітність за працівників).

Сума податку на прибуток суттєво залежить від якості ведення обліку та правильної оптимізації витрат.

Наразі держава максимально бореться з тими бізнесами, які діляться на ФОП і в майбутньому ставлять собі за ціль, що всі бізнеси 10–20 тощо бізнесів мають бути на ТОВ. Сплата єдиного податку розглядається як супер пільга та перевага і жодного бронювання для ФОПів бути не може. З ТОВ держава має куди більше податків і навіть можна отримати бронювання якщо є статус кри-

тичності і платити високу заробітну плату своїм працівникам, що суттєво перевищує мінімальну.

Тренди та перспективи на 2026.

Державна політика чітко спрямована на легалізацію середнього та великого бізнесу. Компанії, які сьогодні функціонують через мережу з 10–20 ФОПів, у найближчій перспективі будуть змушені переходити на ТОВ. Єдиний податок розглядається як тимчасова пільга для малого бізнесу, тому ставки постійно зростатимуть.

Водночас держава створює стимули для ТОВ: можливість бронювання, статус критичності для підприємств, спеціальні режими оподаткування. Умовою отримання цих пільг є виплата зарплат суттєво вищих за мінімальні та повна легалізація діяльності.

З початком повномасштабної війни в Україні, перед багатьма представниками малого та середнього бізнесу (ФОП та ТОВ) постало питання релокації своїх підприємств у більш безпечні місця. Якщо це міграція у межах країни, то принципи оподаткування залишаються незмінними. А от ті, хто вирішив виїхати за кордон опинилися перед дилемою: в якій країні сплачувати податки і подавати звітність.

Сьогодні між Україною та більшістю європейських країн діють угоди про уникнення подвійного оподаткування (наприклад, з Польщею, Німеччиною, Чехією, Італією тощо). Вони дають змогу або зарахувати податки, сплачені в Україні, до податкових зобов'язань в іншій країні, або уникнути повторної сплати [6]. Але в країні перебування потрібно надати довідку підтвердження податкового резидента України. Якщо ж вітчизняний бізнес знаходиться в країні, з якою не заключений договір про уникнення подвійного оподаткування, тоді потрібно сплачувати і місцеві податки в країні-реципієнті.

Ситуація із закриттям малих підприємств з початку 2025 року викликає велике занепокоєння. Так, за даними YouControl.Market у січні 2025 року в Україні закрилося втричі більше ФОПів ніж відкрилося. Припинили діяльність рекордні 59400 підприємств, а зареєстрували тільки 21400 нових фізичних осіб-підприємців (ФОП). І за останній рік це найбільший розрив між відкриттям і закриттям бізнесу [7].

Найбільшу кількість нових ФОПів зареєстрували у Києві (3 200), Дніпропетровській (2 000), Львівській (1 600), Київській (1 600), Харківській і Одеській (по 1 500) областях. Закриття ж найбільше торк-

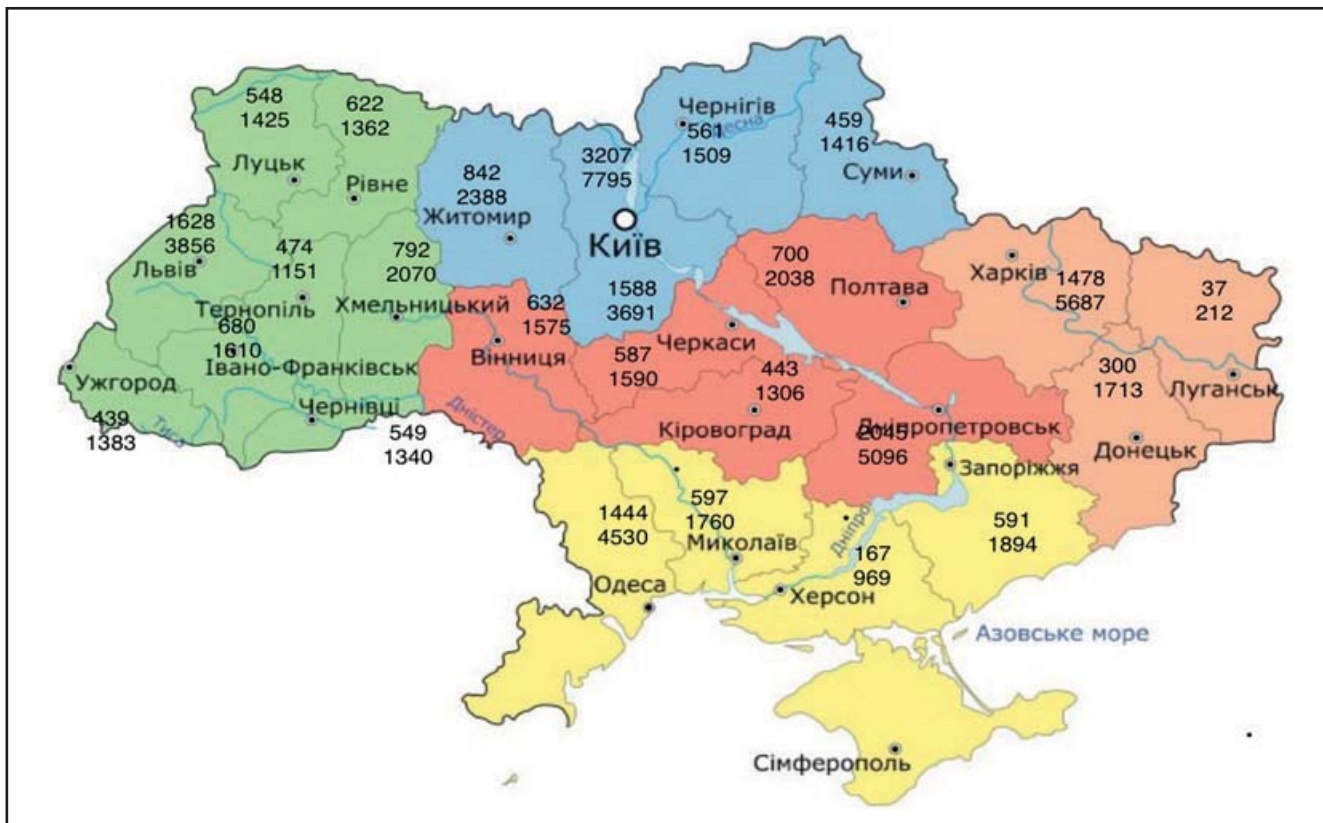


Рисунок 1. Регіональна статистика відкриття та закриття ФОПів у січні 2025 року.

* Джерело: розроблено авторами за допомогою ресурсу [7].

нулося Дніпропетровської (5100), Одеської (4500), Львівської (3800) та Київської (3700) областей.

Значно зросла кількість закритих ФОПів у 2024 році: загалом було закрито майже 210 000 ФОПів, що на 32% більше порівняно з 2023 роком. Це стало рекордом за останні п'ять років. Тенденція до збільшення припинення діяльності бізнесу тривала й у січні 2025 року, коли 59 400 ФОПів закрили бізнес при одночасній реєстрації лише 21 400 нових, що сформувало чистий відтік у близько 38 тисяч підприємств.

Причини цього явища криються у реалізації відкладеного запиту на закриття ФОПів, а також непрості міграційні й мобілізаційні процеси. Крім того, на користь припинення підприємницької діяльності внесли свої корективи нові вимоги щодо виплати єдиного соціального внеску (ЄСВ). Військові умови, а також посилена боротьба з тіньовими схемами зробили внесок у закриття фіктивних ФОПів, підвищивши цим тимчасове падіння реєстраційної активності.

Таким чином, зростання припинення діяльності ФОП у 2024–2025 роках було багатфакторним і пов'язане з військовими потребами, новими регуляторними вимогами та демографічно-еко-

номічними факторами в країні. Це проявилось в різкому природному скороченні населення (зниження народжуваності та збільшення смертності), що пов'язано з війною. Також дані фактори включають значну міграцію населення як внутрішню (переміщення в середині країни), так і зовнішню (виїзд за кордон), через що зменшується кількість працездатного населення. Додатково тисне фактор старіння населення, яке ставить під загрозу довгострокову економічну стабільність, скорочення чисельності робочої сили, падіння споживчого і інвестиційного попиту, що вимагає активного включення програм соціального фінансування з боку держави. Саме ці зміни і створюють комплексні виклики для подальшого розвитку вітчизняного бізнесу, зокрема малого та середнього, що проявляється у масовому закритті ФОПів та зниженні економічної активності.

З початку повномасштабної війни Мінекономіки України реалізує програму релокації підприємств із прифронтових зон. Процес цифровізовано завдяки платформі, розробленій «Прозорро. Продажі» у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України та проектом Дія.Бізнес (раніше програма підтримувалася USAID). Нині

міністерство разом із регіональними адміністраціями продовжує допомагати бізнесу з переїздом, логістикою (через Укрзалізницю та Укрпошту) та пошуком кадрів. Пріоритет мають стратегічні об'єкти, а кінцевою метою є повернення компаній додому для відновлення економіки після війни.

Станом на 2025 рік активність бізнес-міграції знизилася: за 8 місяців зафіксовано близько 8 000 перереєстрацій. Київ залишається головним хабом — він є лідером як за кількістю нових компаній, так і за кількістю тих, що виїжджають.

У таблиці 1 відображено основні ставки прямих та непрямих податків серед країн Європи та окремих країн світу. До непрямих податків було віднесено ПДВ, а до прямих — податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток та соціальні податки.

Зарубіжна практика засвідчує, що ставки податків серед країн Європи і світу різні. Виявлено, що у більшості країн прямі податки переважають за ставками порівняно з непрямими. Високий рівень подходних податків засвідчує високий рівень доходів громадян Європи та інших країн, які наведені в табл. 1. Зокрема, в середньому, по-

даток на доходи громадян становить 29,9 %, в США 37 %, в країнах Азії 25 % [8]. Податок на прибуток має неоднорідний рівень від 10 % до 25 %. Найвищими є ставки податку в країнах Бенілюксу, а також Данії 22 %, Італії 24 %, Туреччині та Великобританії 25 %, відповідно. Непрямі податки мають нижчі ставки, до них відносяться ПДВ. Ставка ПДВ коливається від 20% до 22 %.

Україна має помірні ставки податків щодо об'єктів оподаткування 18 % – 20 %. Перевагою є можливість вибору системи оподаткування – загальної чи спрощеної, але для цього потрібно щоб суб'єкт підприємницької діяльності відповідав законодавчим критеріям показників економічної (господарської) діяльності. ПДФО в Україні є одним із лояльних податків, ставка складає 18 %, хоча є країни, які мають нижчі ставки, наприклад, Болгарія, Сербія 10%, Угорщина, Чорногорія 15 %. Це засвідчує, про нестабільність у рівні особистих доходів громадян.

Соціальні податки та внески мають досить високий рівень, в середньому 30 – 40 %, які розподіляються між роботодавцем та найманим працівником. Однак, левову частину соціальних

Таблиця 1. Основні ставки прямих і непрямих податків серед країн Європи і світу 2024 – 2025 рр. *

Країна	Непрямі податки		Прямі податки	
	ПДВ / VAT Rates in Europe	ПДФО	Соціальні податки (загальна)	Податок на прибуток
Бельгія	21,0%	50,0%	48,1%	10,0%
Болгарія	20,0%	10,0%	33,4%	10,0%
Угорщина	27,0%	15,0%	31,5%	9,0%
Чорногорія	21,0%	15,0%	21,5%	9,0%
Молдова	20,0%	12,0%	33,0%	12,0%
Кіпр	19,0%	35,0%	17,6%	12,5%
Албанія	20,0%	23,0%	24,5%	15,0%
Ірландія	23,0%	40,0%	15,3%	12,5%
Литва	21,0%	32,0%	21,3%	15,0%
Сербія	20,0%	10,0%	35,1%	15,0%
Швейцарія	8,1%	33,0%	12,8%	14,6%
Україна	20,0%	18,0%	22,0%	18,0%
Польща	23,0%	32,0%	35,9%	19,0%
Греція	21,0%	44,0%	36,2%	22,0%
Данія	25,0%	55,9%	0,0%	22,0%
Естонія	22,0%	20,0%	37,4%	20,0%
Бельгія	21,0%	50,0%	48,1%	25,0%
Італія	22,0%	43,0%	40,0%	24,0%
Люксембург	16,0%	42,0%	25,9%	24,9%
Туреччина	20,0%	40,0%	34,5%	25,0%
Великобританія	20,0%	45,0%	27,8%	25,0%

* Джерело: складено автором на основі ресурсу [8; 9].

внесків приймає на себе роботодавець. Наймені працівники мають можливість крім державної системи соціального страхування долучатися до додаткових рівнів пенсійного страхування, зокрема добровільного страхування життя та накопичувального пенсійного страхування.

В Україні ставка єдиного соціального внеску становить 22 %, які сплачує роботодавець з фонду оплати праці. Очевидно, що постає необхідність впровадження додаткових рівнів пенсійного страхування, враховуючи вкрай низькі рівні державних соціальних стандартів. Розроблено декілька законопроектів, які передбачають введення обов'язкового накопичувального пенсійного страхування та добровільного страхування, однак, для цього потрібне відновлення економіки України. Очікується, що у післявоєнний час законопроект буде остаточно прийнятим. В результаті чого рівень пенсійного забезпечення зросте.

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України розроблено кроки щодо гармонізації вітчизняної податкової політики з Європейським Союзом (далі – ЄС). Визначено рамки та можливості. Зокрема прийнято такі нормативно-правові акти:

Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 27.06.2014 р. [10];

Директива Ради ЄС 2016/1164 від 12 липня 2016 року «Про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку» [11].

Директива Ради ЄС 2017/952 від 29 травня 2017 року «Про внесення змін до Директиви ЄС 2016/1164 у частині гібридних розбіжностей із третіми країнами» [12];

Принагідно відзначити, що вітчизняне податкове законодавство, починаючи з 1991 року, розроблялося таким чином щоб відповідати європейській практиці. Податкова система ЄС налічує прямі і непрямі податки. Політика ЄС щодо прямих податків націлена на уникнення подвійного оподаткування серед країн-членів ЄС. Гармонізація податкового законодавства щодо непрямих податків спрямована в основному на ПДВ та акцизний податок в рамках EU acquis.

Наведемо приклад оподаткування непрямим податком – ПДВ для країн-членів ЄС. Відтак, держави

ЄС повинні зберігати певну межу ставок щодо ПДВ, не менше 15 % і повинна стосуватися усіх транзакцій з постачання товарів та послуг, які підпадають під оподаткування ПДВ. Як і у вітчизняній практиці, передбачене застосування зниженої ставки ПДВ, не менше 5 %, на визначений перелік товарів.

Передбачене і звільнення від оподаткування ПДВ щодо товарів і послуг, які мають суспільно важливе значення і стосуються державного медичного обслуговування, освіти, культурних заходів тощо.

Держава на власний розсуд може застосувати режим звільнення від ПДВ щодо недержавних установ, які здійснюють операції капіталізації та реінвестування з метою покращення послуг тощо.

Необхідно відзначити, що ЄС спрямовує свою податкову політику на стимулювання і підтримку малого бізнесу, для цього щодо кожної країни претендента на членство в ЄС або діючого члена ЄС передбачені ліміти на річні обороти для малого бізнесу, таблиця 2.

Починаючи з 2025 року, згідно Директиви ЄС 2020/285, для країн-членів ЄС передбачене встановлення єдиного ліміту для операцій малого бізнесу щодо нарахування і сплати ПДВ з річним оборотом до 85 000 євро [14].

Аналіз річного звіту Європейської комісії щодо виконання умов, наближення національного законодавства до вимог ЄС (acquis), згідно Угоди про Асоціацію, від 2025 року, показав наступні результати:

Україна внесла зміни до законодавчих актів, згідно Директиви 2011/64/ЄС щодо поступового щорічного збільшення ставок акцизного податку на тютюнові вироби.

Згідно вимог EU acquis впроваджено звільнення від сплати ПДВ для постачальників соціальних послуг та послуг соціального забезпечення за умови наявності таких суб'єктів в Реєстрі постачальників соціальних послуг;

Продовжується процес над імплементацією Директив у сфері протидії ухиленню від сплати податків (ATAD 1 та ATAD 2). Впровадження нових інструментів для протидії ухиленню від сплати податків в Україні;

Згідно Директиви DAC 7, в Україні планується впровадження фіксації та автоматичного обміну інформацією про доходи підзвітних продавців, які отримані через цифрові платформи. До звітної діяльності буде відноситися продаж товарів, надання в оренду нерухомого майна, т/з, маркетплейси, послуги таксі.

Таблиця 2. Динаміка річних лімітів звільнення від ПДВ серед країн ЄС*

Рік вступу до ЄС	Країна	Початкова межа	Ліміти оборотів для малого бізнесу станом на 2023 р.	Відсоток зростання
1957 р.	Нідерланди	5 000	25 000	400,0%
1957 р.	Люксембург	5 000	35 000	600,0%
1957 р.	Німеччина	5 000	5 000	0,0%
1957 р.	Франція	5 000	5 000	0,0%
1957 р.	Бельгія	5 000	25 000	400,0%
1973 р.	Данія, Ірландія	5 000	5 000	0,0%
1986 р.	Португалія, Іспанія	10 000	10 000	0,0%
1995 р.	Швеція	10 000	10 000	0,0%
2004 р.	Словенія	25 000	50 000	100,0%
2004 р.	Словаччина	35 000	35 000	0,0%
2004 р.	Польща	10 000	85 000	750,0%
2004 р.	Литва	29 000	55 000	89,7%
2004 р.	Латвія	17 200	40 000	132,6%
2004 р.	Чехія	35 000	85 000	142,9%
2007 р.	Румунія	35 000	88 500	152,9%
2007 р.	Болгарія	25 600	51 130	99,7%
2013 р.	Хорватія	35 000	45 000	28,6%

* Джерело: складено автором на основі ресурсу [13].

Висновки

В статті досліджено принципові відмінності фінансового обліку ФОП та ТОВ як детермінанти ефективності ринкових відносин, проаналізовано спрощену / загальну систему оподаткування та розроблені рекомендації для стратегічного вибору форм діяльності з урахуванням трендів 2025–2026 рр. Вибір системи оподаткування — це стратегічне рішення, яке має враховувати не лише поточний розмір бізнесу, але й плани розвитку. Для старту підійде ФОП на спрощеній системі, але з ростом обороту та команди варто розглянути перехід на ТОВ для доступу до додаткових можливостей. Оптимізація податків — це не лише про мінімальні ставки, а й про можливість масштабування, залучення інвестицій та захист бізнесу в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

- Андрушків І.П. Малий бізнес в Україні: нормативне забезпечення та сучасний стан розвитку / І.П. Андрушків, В.М. Матішинець, С.І. Лучишин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №2, 2025 С. 80–92.
- Дюк А.А. Малий та середній бізнес в Україні: стан, тенденції та виклики під час дії воєнного стану / А.А.Дюк, В.В. Чаланов // Економіка та суспільство №74, 2025 <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-95>

3. Цивільний кодекс України Документ 435–IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 05.10.2025, підстава — 4577–IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» Документ 2275–VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 28.08.2025, підстава — 4196–IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 №996–XIV Документ 996–XIV, чинний, поточна редакція — Редакція від 03.09.2024, підстава — 3257–IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

6. Робота українського ФОП за кордоном: які податки сплачувати і в якій країні? Головне управління ДПС у Харківській області. <https://kh.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/920955.html>

7. В Україні усічні закрилося втричі більше ФОПів, ніж відкрилося — YouControl.Market // Журнал Forbes Ukraine <https://forbes.ua/news/kilkist-zakritikh-fopiv-v-ukraini-u-sichni-dosyagla-rekordnikh-59-400-doslidzhennya-youcontrolmarket-17022025-27223>

8. Офіційний веб-портал «TradingEconomics». Indicators. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/>.

9. Europe Union Statistics. Eurostat. Government statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?sort=category&>

ang=en&subtheme=gov&display=list (дата звернення 20.12.2025 р.).

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011 (дата звернення 20.12.2025 р.).

11. Директива Ради (ЄС) про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку № 2016/1164 від 12 липня 2016 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-16#Text (дата звернення 20.12.2025 р.).

12. Директива Ради (ЄС) 2016/1164 у частині гібридних розбіжностей із третіми країнами № 2017/952 від 29 травня 2017 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-17#Text (дата звернення 21.12.2025 р.).

13. Гармонізація податкової політики з ЄС. Рамки та можливості для України. Аналітична записка Центру економічної стратегії. 2023 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ces.org.ua/harmonizing-taxes-with-the-eu-brief/> (дата звернення 21.12.2025 р.).

14. Commission staff working document. Communication from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions. Brussels, 4.11.2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (дата звернення 22.12.2025 р.).

15. Чернявська Ю.Б., Зінченко М.М. Сучасні підходи до реєстрації та спрощеної системи оподаткування ФОПів Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин, вип.50, частина 2, 2022 С. 143–152 DOI: [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50\(2\).143-152](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50(2).143-152)

References:

1. Andrushkiv, I. P., Matishynets, V. M., & Luchyshyn, S. I. (2025). *Malyi biznes v Ukraini: normatyvne zabezpechennia ta suchasnyi stan rozvytku* [Small business in Ukraine: regulatory support and current state of development]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»* [Bulletin of Lviv Polytechnic National University], (2), 80–92.

2. Diuk, A. A., & Chalanov, V. V. (2025). *Malyi ta serednii biznes v Ukraini: stan, tendentsii ta vykyky pid chas dii*

voiennoho stanu [Small and medium business in Ukraine: state, trends and challenges during martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], (74). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-95>

3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [Civil Code of Ukraine] [No. 435–IV, ed. Oct. 5, 2025]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). *Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu* [On limited and additional liability companies] (Law No. 2275–VIII, ed. Aug. 28, 2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini* [On accounting and financial reporting in Ukraine] (Law No. 996–XIV, ed. Sept. 3, 2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

6. State Tax Service in Kharkiv Region. (n.d.). *Robota ukrainskoho FOP za kordonom: yaki podatky splachuvaty i v yakii kraini?* [Work of a Ukrainian sole proprietor abroad: what taxes to pay and in which country?] <https://kh.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/920955.html>

7. Forbes Ukraine. (2025, February 17). *V Ukraini u sichni zakrylosia vtrychi bilshе FOPiv, nizh vidkrylosia – YouControl.Market* [In Ukraine, three times more sole proprietors closed in January than opened – YouControl.Market]. <https://forbes.ua/news/kilkist-zakritikh-fopiv-v-ukraini-u-sichni-dosyagla-rekordnikh-59-400-doslidzhennya-youcontrolmarket-17022025-27223>

8. Trading Economics. (n.d.). *Indicators*. <https://tradingeconomics.com/>

9. Eurostat. (2025). *Government statistics. European Union Statistics*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?sort=category&lang=en&subtheme=gov&display=list>

10. Association Agreement (2014). *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011

11. Council Directive (EU). (2016). *Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-16#Text

12. Council Directive (EU). (2017). *Council Directive (EU) 2017/952 of 29 May 2017 amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-17#Text

13. Centre for Economic Strategy. (2023). *Harmonizatsiia podatkovoi polityky z Yes. Ramky ta mozhlyvosti*

dliia Ukrainy [Harmonizing tax policy with the EU. Framework and opportunities for Ukraine]. <https://ces.org.ua/harmonizing-taxes-with-the-eu-brief/>

14. European Commission. (2025). Ukraine Report 2025. Commission staff working document. Brussels. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275e-ecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf

15. Cherniavska, Yu. B., & Zinchenko, M. M. (2022). Suchasni pidkhody do reiestratsii ta sproshchenoi systemy opodatkuvannia FOPiv [Modern approaches to registration and simplified taxation system for sole proprietors]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn* [Ways to increase construction efficiency in the conditions of market relations formation], (50/2), 143–152. [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50\(2\).143-152](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.50(2).143-152)

Дані про авторів

Чернявська Юлія Борисівна,

к. е. н., доцент, Київський національний університет будівництва і архітектури ORCID:<http://orcid.org/0000-0003-1576-281X>

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Гаман Галина Володимирівна,

к. е. н., доцент Київський національний університет будівництва і архітектури ORCID:<http://orcid.org/0000-0003-0224-4204>

e-mail: haman.hv@knuba.edu.ua

Серватинська Інна Миколаївна,

к. е. н., доцент, Київський національний університет будівництва і архітектури ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4959-9056>

e-mail: iservatinskaya@gmail.com

Data about the authors

Yulia Cherniavska,

Ph.D. of Economic, associate professor, associate professor of the Economic Theory, Accounting and Taxation Department, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Halyna Haman,

Ph.D. of Economic, associate professor, associate professor of the Economic Theory, Accounting and Taxation Department, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine

e-mail: haman.hv@knuba.edu.ua

Inna Servatynska,

Ph.D. of Economic, associate professor, associate professor of the Economic Theory, Accounting and Taxation Department, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine

e-mail: iservatinskaya@gmail.com

Надходження статті до редакції 03.12.2025

Прийнято до друку 12.12.2025

Опубліковано 30.12.2025